

Тетяна Головатенко

ORCID iD 0000-0002-7545-3253

доктор філософії, доцент кафедри іноземних мов і методик їх навчання

Факультету педагогічної освіти,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

бульвар І. Шамо, 18/2,

02154, Київ, Україна,

t.holovatenko@kubg.edu.ua

ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТРАВМА-ІНФОРМОВАНОГО НАВЧАННЯ: ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

Стаття присвячена компаративному дослідженню особливостей підготовки вчителів до впровадження травма-інформованого підходу. Актуальність теми зумовлена протиріччям між соціальним запитом на підготовку майбутніх учителів до роботи із дітьми, які зазнали травми, та розробкою таких програм українськими закладами вищої освіти. Аналіз попередніх досліджень засвідчує, що питання підготовки вчителів до реалізації завдань травма-інформованого підходу розглядалося в площині якісних та кількісних досліджень зарубіжних вчених, проте відсутній аналіз структур програм професійної підготовки майбутніх учителів. З огляду на це, у статті виокремлено тенденції такої підготовки на основі аналізу програм підготовки вчителів та окреслено шляхи впровадження перспективного досвіду в Україні. У запропонованій статті результати отримано із застосуванням методології якісного компаративного дослідження. Дані дослідження отримано шляхом аналізу веб-сайтів зарубіжних закладів вищої освіти та освітніх програм, які спрямовані на підготовку вчителів до реалізації травма-інформованого підходу. Отримані результати дослідження структуровано на організаційному та змістовому рівнях. На організаційному рівні виокремлено тенденцію до надання мікрокваліфікації та організацію навчання за дистанційною формою. На змістовому рівні обґрунтовано тенденцію до підготовки програм для широкого кола фахівців та інтегрованого навчання курсів, поєднаних тематикою травма-інформованого підходу. Серед перспектив впровадження вивченого зарубіжного досвіду визначено розробку як окремих модулів, так і окремих програм підготовки вчителів до реалізації травма-інформованого підходу.

Ключові слова: компаративістика, освітня програма, підготовка вчителів; тенденція, травма-інформоване навчання.

Вступ. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну актуалізувало проблему створення безпечного простору для учасників освітнього процесу. Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» (2020), безпечне освітнє середовище визначено як «сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди». Питання забезпечення безпечних умов нерозривно пов'язане із розумінням сучасних викликів, з якими доводиться мати справу учасникам освітнього процесу (необхідність регуляції власного психічного стану, вимушене переселення, втрата близьких, загроза власному життю тощо), та спробами подолання їх негативних наслідків для всіх учасників освітнього процесу.

За результатами дослідження Центру психічного здоров'я та психосоціального супроводу щодо рівня психосоціального стресу та емоційного здоров'я серед дітей шкільного віку на підконтрольних уряду Донецької та Луганської областей, 31% учнів у віці 9–11 років мають високий рівень посттравматичного стресу. Цей відсоток є дещо вищим, ніж серед дітей 12–14 років (24%) та 15–17 років (24%) (Дослідження психосоціального стресу та емоційного здоров'я серед дітей шкільного віку на підконтрольних уряду Донецької та Луганської областей, 2018). Запропоновані результати не є притаманними лише для України. Вразливість дітей молодшого шкільного віку порівняно із іншими віковими категоріями неодноразово привертала увагу науковців (Silva & Munoz, 2000; Mousa, Karim, & Vostanis, 2006; Costello, Erkanli, Fairbank, & Angold, 2002). До прикладу, за результатами дослідження Costello et al. (2002), 25% учасників дослідження до 16 років зазнавали серйозної травми. За даними Служби з питань зловживання психоактивними речовинами та охорони психічного здоров'я (SAMHSA), більш ніж 75% дітей до 16 років зазнають травматичних подій (Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2023).

З огляду на вищезазначене, констатуємо, що важливого значення набуває створення безпечного освітнього середовища, розпізнання ознак посттравматичного стресу в дітей молодшого шкільного віку та надання їм допомоги педагогічними засобами в регулюванні власного стану або в направленні до вузькопрофільних фахівців. Окреслені завдання є частиною травма-інформованого підходу до організації освітнього процесу. На думку Травеллайн, Фаваза та Куценко (2023), сутність травма-інформованого підходу полягає в «... наданні співчутливої допомоги, яка передбачає врахування широких наслідків травми та намагання розвинути чи відновити відчуття безпеки, власної спроможності, зв'язку з іншими людьми, а також контролю над власним життям» (с. 14). Вважаємо, що травма-інформований підхід полягає в «... організації освітнього процесу та освітнього середовища закладу освіти на засадах поваги до попереднього травматичного досвіду учасників освітнього процесу» (Головатенко, 2023). Ці визначення поняття травма-інформованого підходу мають спільну основу – адаптацію освітнього середовища до потреб всіх тих, хто демонструє симптоми травми. Проте, у частині впровадження травма-інформованого підходу важливого значення набуває підготовка майбутніх вчителів до впровадження цього підходу та реалізації його принципів та завдань.

Питання підготовки майбутніх вчителів до впровадження травма-інформованого підходу розглядалося дослідниками як в площині якісних, так і кількісних підходів до аналізу даних. Далі запропоновано огляд окремих результатів таких досліджень.

N. Reddig and J. VanLone (2022) здійснили якісне дослідження вимог всіх штатів США, а також Вашингтону (округ Колумбія) щодо компетентностей вчителів у впровадженні травма-інформованої педагогіки. З'ясовано, що 5 штатів (Каліфорнія, Мічиган, Юта, Вашингтон та Західна Вірджинія) вимагають підготовки вчителів до впровадження травма-інформованого підходу, а також окремі штати вимагають підготовки майбутніх вчителів до впровадження лише окремих елементів травма-інформованого підходу (соціально-емоційного навчання, культурної чутливості тощо) (Reddig & VanLone, 2022). Проте дослідники зауважують, що окрім необхідності отримання сертифікації вчителями, яка може передбачати контроль сформованості компетентностей травма-інформованого підходу, адміністрація та керівництво шкіл може заохочувати підвищення кваліфікації вчителів у травма-інформованому підході.

Якісне дослідження здійснювалося шляхом аналізу вимог до сертифікації вчителів, які висуває кожен окремий штат. Елементи травма-інформованого підходу, які задовано в якісному дослідженні, такі: травма-інформована педагогіка, визначення та оцінка травми, реагування на насильство над дітьми, визначення ознак негативного дитячого досвіду, створення безпечного та

передбачуваного навчального простору, культурна чутливість, соціально-емоційне навчання, створення позитивних взаємовідносин.

Проте в дослідженні N. Reddig and J. VanLone (2022) не представлено аналізу змісту програм, які забезпечують підготовку майбутніх учителів до отримання сертифікації штатом. Відтак, актуальності набуває власне аналіз змісту програм або окремих компонентів програм, які спрямовані на підготовку майбутніх учителів до впровадження травма-інформованого підходу.

S. Bailey (2022) визначає необхідність та актуальність підготовки майбутніх учителів до впровадження травма-інформованого навчання. Дослідниця пропонує здійснювати таку підготовку наскрізно в межах всіх курсів підготовки вчителів через впровадження окремих стратегій. Серед таких стратегій – стратегія CHILL. Ця стратегія складається із 5 кроків: заспокоїтися (calm down), почути власне дихання (hear yourself breathe), дослідити власний стан (investigate your condition), визнати, що тобі необхідно зараз (let yourself know what you need), дати іншим знати що тобі потрібно (let others know what you need). Цю стратегію авторка пропонує впровадити незалежно від курсу, який викладається, та його тематики.

Запропонований підхід автор статті вважає цінним з точки зору розвитку усвідомленості майбутніх учителів. Проте важливим є комплексний підхід до підготовки вчителів, який би охоплював підготовку на рівні змісту (окремі курси або модулі) та створення травма-інформованого середовища із застосуванням окремих прийомів та стратегій (в тому числі CHILL).

E. C. Brown et al. (2022) провели змішане дослідження із застосуванням як якісної, так і кількісної методології. Учасники дослідження (n=155) взяли участь у вхідному опитуванні, а також пройшли підготовку в межах програми. Програма передбачала лекцію-презентацію на тему «Травма в класі: відповідь на досвід учнів» (1,25 год). Окрім цього, учасники взяли участь у двох 45-хв сесіях на вибір: «Регулювати, пояснювати, аргументувати: застосування основних концепцій нейропослідовної моделі терапії (НМТ) на заняттях», «Робота з учнівською молоддю з категорії іммігрантів та біженців у класі», «Врамувати бурю: техніки допомоги недисциплінованим учням», «Турбота про себе: робота з вигоранням та вторинною травматизацією», «Соціальна справедливість в дії: травма, сексуальне насильство та зниження ризиків для нейророзвитку учнів у школах», «Соціально-емоційне навчання: Надання можливості учням та вчителям сприяти створенню емоційно-інтелектуальних класів», «Досвід втрати сім'ї та травми» або «Малюємо з себе: креативні стратегії створення здорового середовища в класі». Після участі в коротких сесіях учасники взяли участь у панельній дискусії (45 хв.) за тематикою попередніх сесій.

Результати дослідження підтверджують позитивні зміни в сприйнятті майбутніми учителями власних знань, умінь та навичок, а також ставлень щодо травма-інформованих практик після проходження короткого тренінгу. Окрім цього, окремі результати дослідження демонструють важливість створення системи підтримки в питаннях впровадження травма-інформованого підходу новопризначених вчителів у закладах освіти (Brown et al., 2022).

Дослідження E. C. Brown et al. (2022) є важливим з точки зору вивчення впливу ознайомлення майбутніх учителів про травма-інформований підхід на їх готовність до впровадження цього підходу. Проте це дослідження передбачало лише короткостроковий експеримент.

Вважаємо, що необхідна комплексна формальна підготовка майбутніх учителів до впровадження травма-інформованого підходу на кшталт окремих модулів, курсів або вибіркового блоку дисциплін. Проаналізовані дослідження носять фрагментарний характер та не характеризують систему підготовки майбутніх учителів до впровадження травма-інформованого підходу.

З огляду на вищезазначене, **метою** цього дослідження є визначення та обґрунтування тенденцій підготовки вчителів до впровадження травма-інформованого підходу за університетськими

програмами у розвинених країнах, а також окреслення перспективних шляхів впровадження іноземного досвіду в Україні.

Методологією дослідження є методологія якісного компаративного дослідження із застосуванням обґрунтованої теорії (grounded theory approach). Збір даних здійснено із застосуванням методу аналізу освітніх програм з метою виокремлення тенденцій підготовки до впровадження травма-інформованого підходу. Емпіричні дані для дослідження отримано шляхом аналізу веб-сайтів закладів вищої освіти, освітніх програм підготовки майбутніх учителів у розвинених країнах. Отримані дані було кодовано з метою виокремлення окремих повторюваних тем та їх аналізу на предмет опису тенденції. В основу кодування даних покладено широкий розподіл тенденцій на організаційному та змістовому рівнях з подальшою їх деталізацією після отримання даних.

Результати дослідження. Пропонуємо огляд основних результатів дослідження, структурованих за тенденціями. Тенденцію професійної підготовки розглядаємо як спрямований розвиток відкритої та синергетичної системи професійної підготовки вчителів, що здійснюється під впливом комплексу історичних, політичних, соціальних, економічних та освітніх чинників, які є детермінантами розвитку цієї системи (Головатенко, 2021, с. 86).

На організаційному рівні обґрунтовуємо тенденцію до надання мікрокваліфікації та організацію навчання за дистанційною формою.

Тенденція до надання мікрокваліфікації. Мікрокваліфікація – це серія курсів, об'єднаних спільними цілями та результатами навчання у вузькоспеціалізованій тематиці в єдину короткострокову програму, які завершуються отриманням диплому або сертифікату (Beverley, 2022).

Аналіз освітніх програм підготовки вчителів до впровадження травма-інформованого навчання засвідчує, що в переважній більшості така підготовка відбувається в межах окремих сертифікатних програм (табл. 1). Серед обов'язкових умов зарахування на програму є наявність диплому про попередній рівень освіти (еквівалент бакалаврського або магістерського дипломів). Підготовка фахівців у межах мікрокваліфікації дозволяє в стислі терміни підготувати фахівців, які відповідають запитам роботодавців.

Наголошуємо, що, на відміну від США та Канади, в Австралії підготовка вчителів до впровадження травма-інформованого навчання здійснюється за вибором студента як у межах магістерської програми, так і у межах мікрокваліфікації, яка завершується отриманням сертифікату.

Таблиця 1

Підготовка вчителів за травма-інформованими програми в розвинених країнах

Університет	Програма	Кількість кредитів	Форма навчання
Queensland University of Technology (QUT) (Australia)	Master of Education – Trauma-Aware Education Specialisation	144	Очна Дистанційна Змішана
Queensland University of Technology (Australia)	Graduate Certificate in Education (Trauma-Aware Education)	48	Очна Дистанційна
North Central College (USA)	Trauma Informed Educational Practices for Children and Adolescents	9	Дистанційна Змішана
University of New Hampshire (USA)	Trauma Informed Policy and Practice (Graduate Certificate)	18	Не зазначено

Hiram College (USA)	Trauma-Informed Education	12	Очна Дистанційна
University of Alberta (Canada)	Trauma-Sensitive Practice	12	Дистанційна Змішана
Antioch University (Australia)	Trauma Informed Education	18	Дистанційна
National University (USA)	Education Specialist (EdS) in Leadership in Trauma-Informed Educational Practices	Не зазначено	Дистанційна
University of Wisconsin- Whitewater (USA)	Trauma-Informed Educational Practice	12	Дистанційна

Джерело: складено автором самостійно

Тенденція до організації навчання за дистанційною формою навчання. При здійсненні реєстрації на курс здобувачам освіти автоматично пропонується дистанційна форма опанування навчального матеріалу.

До прикладу, Queensland University of Technology, Antioch University та University of Wisconsin-Whitewater пропонують здобувачам опанувати сертифікатну програму повністю онлайн в асинхронному режимі (Queensland University of Technology, 2023; Antioch University, 2022; University of Wisconsin-Whitewater, 2023). North Central College обов'язковою умовою визначає участь здобувачів освіти в 3 синхронних заняттях у межах кожного курсу (North Central College, 2022). University of Alberta пропонує студентам долучатися до занять у межах програми у змішаному форматі (синхронно у Zoom, асинхронно або самостійно опановувати матеріал (University of Alberta, 2023).

Сутність тенденції до впровадження онлайн-навчання зумовлена тим, що програми орієнтовані на тих, хто вже завершив курс навчання в університеті та є практиком. Відтак, актуальності набуває можливість опановувати програму навчання саме асинхронно або в змішаному форматі.

На змістовому рівні аналізуємо цільову аудиторію, для якої розроблено мікрокваліфікацію, а також тематику курсів. За результатами аналізу виокремлюємо тенденцію до підготовки програм для широкого кола фахівців та інтегрованого навчання курсів, поєднаних тематикою травма-інформованого підходу. Розглянемо ці тенденції більш детально.

Тенденція до підготовки програм для широкого кола фахівців. Аналіз цільової аудиторії, для якої на запит ринку праці розроблено мікрокваліфікації, засвідчує, що програми адресовані широкому колу спеціалістів (табл. 2). Серед вимог до зарахування на програму зазначено, що не обов'язково мати ліцензію вчителя щоб розпочати навчання за програмою. Проаналізовані у табл. 2 програми спрямовані на задоволення суспільного запиту та запиту ринку праці на фахівців, здатних визначити вплив травми на окремих людей та громади в цілому, а також здатних впровадити травма-інформований підхід у закладах освіти, освітніх округах та школах громад. Найчастіше цільовою аудиторією мікрокваліфікаційних програм заклади освіти визначали вчителів-практиків, адміністрацію закладів освіти, психологів та соціальних працівників, а також шкільних радників.

Серед переваг підготовки програм для широкого кола фахівців є можливість швидко дати відповідь на запити ринку на підготовлених фахівців. Проте водночас інтереси цих цільових груп є різними, а відтак частину запитів майбутніх фахівців не буде розглянуто детально.

Таблиця 2

Результати аналізу цільової аудиторії травма-інформованих програм-мікрокваліфікацій

	Вчителі-класоводи або вчителі інклюзивних класів	Адміністрація	Психологи, соціальні працівники, логопеди	Шкільні радники (counselors)	Медичні працівники	Представники урядових організацій та неурядових організацій
Queensland University of Technology (Australia)	+	+				+
North Central College (USA)	+	+	+	+	+	
University of New Hampshire (USA)	+	+	+	+		
Hiram College (USA)	+	+	+	+		
University of Alberta (Canada)	+	+	+	+	+	
Antioch University (Australia)	+	+	+	+		
National University (USA)	+	+	+	+		
University of Wisconsin-Whitewater (USA)	+	+	+	+		

Джерело: складено автором самостійно

Тенденція до інтегрованого навчання курсів, поєднаних тематикою травма-інформованого підходу. З огляду на те, що цільовою аудиторією мікрокваліфікаційних програм є широке коло фахівців як і з досвідом роботи, так і без нього, запропоновані курси носять інтегрований характер на перетині педагогіки, психології, нейробіології, соціальної психології та освітнього лідерства. До прикладу, аналіз курсів, запропонованих Queensland University of Technology у межах мікрокваліфікації Graduate Certificate in Education (Trauma-Aware Education) у табл. 3. дозволяє визначити дисципліни, з якими здійснено інтеграцію із психологією, педагогікою, нейронаукою, медициною, соціологією, освітнім менеджментом та законодавством щодо прав дитини.

Загалом, серед спільних рис усіх проаналізованих мікрокваліфікаційних програм виокремлюємо їхню педагогічну складову та спрямованість на розв'язання практичних педагогічних проблем шляхом реалізації системних змін, співпраці між вчителями, впровадження результатів дослідження в практику та розвиток необхідних навичок.

Таблиця 3

Результати аналізу програми мікрокваліфікації Graduate Certificate in Education (Trauma-Aware Education) на предмет інтеграції курсів (Queensland University of Technology (Australia))

Програма	Graduate Certificate in Education (Trauma-Aware Education)	
Назва курсу	EUN651 Вступ до травмо-орієнтованої освіти (Introduction to Trauma-Aware Education)	EUN652 Аналіз несприятливого досвіду дитинства (Understanding Adverse Childhood Experiences)
Опис курсу	У цьому модулі ви ознайомитесь з важливими дослідженнями, ключовими теоріями і поняттями, пов'язаними із	У цьому модулі ви глибше зрозумієте особливості впливу негативного дитячого досвіду (НДД) на навчання, благополуччя,

	травма-інформованою освітою. Ви будете спільно працювати зі своїми колегами, щоб обговорити можливість впровадження цих теорій та досліджень і виявити шляхи посилення освітніх політик та практик, які краще враховуватимуть всебічні потреби дітей та молоді.	здоров'я та життєві результати людей. НДД включає в себе різноманітні події, які можуть бути потенційно травматичними та відбуваються в дитинстві. У цьому розділі ви ознайомитеся з важливими дослідженнями, що ґрунтуються на первинному дослідженні Центру контролю та профілактики захворювань «Kaiser Permanente ACE Study» і сприяють розвитку знань і практичних навичок фахівців у школах, закладах дошкільної освіти та догляду за дітьми раннього віку. Ви працюватимете з колегами над впровадженням результатів цього дослідження та визначатимете шляхи зміцнення освітніх політик і практик, які краще відповідатимуть цілісним потребам дітей та молоді.
Дисципліни, з якими здійснюється інтеграція у межах курсу	Психологія, нейронаука, соціологія, педагогіка, освітній менеджмент.	Вікова психологія, соціальна психологія, педагогіка, освітній менеджмент.
Назва курсу	EUN653 Дослідження складних травм (The Science of Complex Trauma)	EUN654 Учні, які зазнали впливу травми (Learners Impacted by Trauma)
Опис курсу	У цьому розділі ви поглибите свої знання та розуміння важливих теорій та досліджень, що вивчають біологію та нейробиологію розвитку дітей та підлітків, вплив комплексної травми на їхній розвиток і функціонування, а також передачу комплексної травми від покоління до покоління. Ви матимете змогу застосувати отримані знання в освітньому контексті, включаючи виховання та догляд за дітьми раннього віку, початкової та середньої школи. Ви співпрацюватимете з колегами з метою розроблення освітньої політики та практики, а також розвинете свої навички пояснення ключових ідей колегам.	У цьому розділі будуть розглянуті проблеми окремих груп дітей та молоді, які живуть з наслідками різних видів травм, а також те, як школи та служби раннього дитинства можуть реагувати на ці виклики.
Дисципліни, з якими здійснюється інтеграція у межах курсу	Психологія, нейронаука, медицина, соціологія, педагогіка, освітній менеджмент.	Соціальна робота, вікова психологія, педагогіка, соціальна психологія, законодавство з прав дитини.

Джерело: складено автором самостійно

Серед відмінностей між проаналізованими програмами акцентуємо:

- визначення окремого фокусу курсів.

До прикладу, курс «COUNSED 705 Розбудова життєстійкості: Практика роботи з кризою та травмою» спрямований на розвиток життєстійкості; курс «SPECED 766 Плюралізм стосунків: Сім'я, школа та громадські організації» спрямований на роботу в громаді та впровадження травма-інформованого підходу в роботі із сім'ями та громадою в цілому (University of Wisconsin-Whitewater, 2023). Курс «EDU 595 – Подолання травми через навчання та взаємовідносини, орієнтовані на місце» спрямований на вивчення ролі місця та простору, етики, соматики та емоційної топографії в подоланні наслідків травми. Курс «EDU 595 – Втілення образів» спрямований на розвиток міфопоетичної уяви здобувачів освіти, яка реалізується через читання і письмо в ролях, читання поезії, архетипну ампліфікацію, фрагментарний журналінг і пастиш – специфічні техніки, які дозволяють подолати наслідки травми (University of Alberta, 2023).

- впровадження практичної проєктної діяльності.

До прикладу, курс «MHTS 503 – Системні зміни через дослідження та травма-інформовану практику» завершується розробленням та проведенням семінару про дитячі травми та травма-інформовані практики для цільової аудиторії (North Central College, 2022).

Окрім цього, практична складова присутня також у підготовці вчителів у формі «кепстоун проєкту» (capstone project), який є підсумковим за результатами вивчення курсу (National University, 2023). Проте оскільки робота в межах проєкту передбачає здійснення прикладного дослідження, то йому передують вивчення курсів з дизайну досліджень у межах якісної та кількісної методології (National University, 2023).

Отримані результати дослідження дають змогу визначити сутність основних тенденцій підготовки майбутніх учителів до реалізації травма-інформованого підходу із застосуванням обґрунтованої теорії. Пропонуємо впровадити перспективний досвід у систему підготовки майбутніх учителів в Україні.

Обговорення результатів. Отримані результати частково узгоджуються із результатами попередніх досліджень. До прикладу, наше дослідження підтверджує результати N. Reddig & J. VanLone (2022) щодо компетентностей вчителів у впровадженні травма-інформованої педагогіки. Проте ми надаємо більш детальну характеристику змістового компоненту підготовки майбутніх учителів, а не результативного компоненту.

У дослідженні S. Bailey (2022) значну увагу приділено впровадженню стратегії CHILL у підготовці вчителів. Натомість ми з'ясували, що окрім означеної стратегії майбутніх учителів навчають й інших підходів, як, до прикладу, резилієнс (Hiram College, 2023; Antioch University, 2022; University of Wisconsin-Whitewater, 2023); побудові позитивних стосунків (Hiram College, 2023; University of Alberta, 2023; Antioch University, 2022; National University, 2023) тощо.

У попередніх дослідженнях на засадах компаративного підходу не було проаналізовано систему підготовки вчителів до впровадження цього підходу. Відтак, результати здійсненого дослідження можуть бути впровадженні на рівні розроблення політик та освітніх компонентів (курсів, освітніх програм, мікрокваліфікацій або вибіркового блоків дисциплін), а також оновлення наявних дисциплін у змісті педагогічної підготовки. Розглянемо ці пропозиції більш детально.

На рівні розроблення політик пропонуємо окреслити структуру компетентності вчителя в межах травма-інформованого підходу та введення її до переліку професійних компетентностей професійного стандарту для вчителів. Адвокація цього питання в умовах сьогодення в Україні набула значної актуальності, а відтак існує невідповідність до суспільного запиту стану підготовки травма-інформованих педагогів в Україні.

На рівні розроблення освітніх компонентів пропонуємо розробити окремий модуль або курс із тематики, пов'язаної із травма-інформованим підходом. До прикладу, такий освітній компонент може охоплювати загальну тематику, яка може бути уточненою з урахуванням потреб програми: вступ до травма-інформованого підходу; різновиди негативного дитячого досвіду та його вплив на розвиток людини; співпраця із громадами задля допомоги тим, хто пережив травму; створення травма-чутливого шкільного середовища; лідерство та благополуччя шкільного персоналу. Запропонована тематика може розглядатися також у межах мікрокваліфікації або в межах системи підвищення кваліфікації.

Запропоноване дослідження носить компаративний характер та, як будь-яке компаративне дослідження, має ряд обмежень. Вважаємо за необхідне визначити недостатній аналіз контексту як один із факторів, які опосередковано можуть вплинути на валідність результатів дослідження. Окрім цього, розмір вибірки цього дослідження, яка не відображає всієї палітри програм травма-інформованої підготовки у розвинених країнах також є обмеженням.

Висновки. Запропоноване дослідження мало на меті виокремлення та обґрунтування тенденцій розробки програм для майбутніх учителів, які орієнтовані на реалізацію завдань травма-інформованого підходу шляхом здійснення компаративного дослідження університетських програм у розвинених країнах. Отримані результати дослідження структуровано на організаційному та змістовому рівнях. На організаційному рівні виокремлюємо тенденцію до надання мікрокваліфікації та організацію навчання за дистанційною формою. На змістовому рівні обґрунтовуємо тенденцію до підготовки програм для широкого кола фахівців та інтегрованого навчання курсів, поєднаних тематикою травма-інформованого підходу.

Перспективи подальших досліджень полягають у збільшенні вибірки програм, а також більш глибокому аналізу контексту цих програм.

Список використаної літератури

1. Головатенко Т. Ю. Тенденції професійної підготовки вчителів початкової школи у закладах вищої освіти країн Бенілюксу: дис. ... доктора філософії: 011. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. 294 с.
2. Головатенко Т. Освітлогічний вимір концепту «травма-інформований підхід» у системі професійної підготовки вчителів початкових класів. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 26 (8). С. 65–78. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)-65-77](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26)-65-77)
3. Дослідження психосоціального стресу та емоційного здоров'я серед дітей шкільного віку на підконтрольних уряду Донецької та Луганської областей. *Центр психічного здоров'я та психосоціального супроводу*. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/science/tsentri-ta-laboratoriji/cmhpss/publikatsii> (дата звернення: 10.10.2023).
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.10.2023).
5. Травеллайн Ч., Фаваз Д., Куценко С. Застосування травма-інформованого підходу до розробки молодіжних програм. Керівництво з фасилітації. Making Cents International, 2023. 211 с.
6. Antioch University. Trauma-Informed Education Certificate. URL: https://catalog.antioch.edu/preview_program.php?catoid=5&poid=1122&hl
7. Bailey S. Teacher-Preparation Programs and Trauma-Informed Teaching Practices: Getting Students to CHILL. *Current Issues in Education*. 2022. Volume 23. Issue 3. DOI: <https://doi.org/10.14507/cie.vol23.iss3.2057>
8. Beverley O. Towards a common definition of micro-credentials. *Unesdoc Digital Library*. 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381668> (дата звернення: 10.10.2023).

9. Brown E. C., Freedle A., Hurless N. L., Miller R. D., Martin C., Paul Z. A. Preparing Teacher Candidates for Trauma-Informed Practices. *Urban Education*. 2022. № 4. Vol. 57. P. 662–685. DOI: <https://doi.org/10.1177/0042085920974084>
10. Costello E. J., Erkanli A., Fairbank J. A., & Angold A. The prevalence of potentially traumatic events in childhood and adolescence. *Journal of Traumatic Stress*. 2002. № 2. Vol. 15. P. 99–112. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1014851823163>
11. Hiram College. Trauma-Informed Education Certificate. URL: <https://catalog.hiram.edu/graduate/academic-programs/trauma-informed-education-certificate/#newitemtext> (дата звернення: 10.10.2023).
12. Mousa T. A., Karim K., Vostanis P. Trauma exposure in pre-school children in a war zone. *British Journal of Psychiatry*. 2006. № 2. Vol. 188. P. 154–158. DOI: <https://doi.org/10.1192/bjp.188.2.154>
13. National University. Education Specialist (EdS) in Leadership in Trauma-Informed Educational Practices. URL: <https://www.nu.edu/programs/education-specialist/education-specialist-eds-in-trauma-informed-educational-practices/#rfi> (дата звернення: 10.10.2023).
14. North Central College. Trauma-Informed Educational Practices for Children and Adolescents Certificate. URL: http://catalog.noctrl.edu/preview_program.php?catoid=23&poid=3602&returnto=2192 (дата звернення: 10.10.2023).
15. Queensland University of Technology. Graduate Certificate in Education (Trauma-Aware Education) URL: <https://www.qut.edu.au/courses/graduate-certificate-in-education-trauma-aware-education> (дата звернення: 10.10.2023).
16. Reddig N., VanLone J. Pre-Service Teacher Preparation in Trauma-Informed Pedagogy: A Review of State Competencies. *Leadership and Policy in Schools*. 2022. P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1080/15700763.2022.2066547>
17. Silva A. M., Munoz D. M., Singh S., Matzner F., Dummit S. Stress and Vulnerability to Posttraumatic Stress Disorder in Children and Adolescents. *The American Journal of Psychiatry*. 2000. № 8. Vol. 157. P. 1229–1235. DOI: <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.8.1229>
18. Substance Abuse and Mental Health Services Administration. Understanding Child Trauma. URL: <https://www.samhsa.gov/child-trauma/understanding-child-trauma#:~:text=More%20than%20two%20thirds%20of,Community%20or%20school%20violence> (дата звернення: 10.10.2023).
19. University of Alberta. Trauma-Sensitive Practice. URL: <https://www.ualberta.ca/education/professional-learning/graduate-certificate-in-educational-studies/trauma-sensitive-practice/courses.html> (дата звернення: 10.10.2023).
20. University of Wisconsin-Whitewater. Trauma-Informed Educational Practice. URL: <https://www.uww.edu/online/certificates/trauma-informed-educational-practice#certificate-overview> (дата звернення: 10.10.2023).

References

- Holovatenko, T. (2021). *Tendentsii profesiinoi pidhotovky vchyteliv pochatkovoї shkoly u zakladakh vyshchoї osvity krain Beniliuksu [Tendencies of Pre-Service Primary School Teacher Training at Higher Education Institutions in the Benelux Countries]*. Borys Grinchenko Kyiv University.
- Holovatenko, T. (2023). Osvitlohichniy vymir kontseptu «trama-informovanyi pidkhid» u systemi profesiinoi pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv [The Educological Dimension of the Concept of Trauma-informed approach in the system of professional training of primary school teachers.]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky [Prospects and innovations in science]*, 8(26), 65–78. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)-65-77](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26)-65-77)
- Doslidzhennia psykhosotsialnoho stresu ta emotsiinoho zdorov'ya sered ditei shkilnoho viku na pidkontrolnykh uriadu Donetskoi ta Luhanskoi oblastei [Study of psychosocial stress and emotional health among school-age children in the government-controlled areas of Donetsk and Luhansk]*. (2018). <https://www.ukma.edu.ua/index.php/science/tsentri-ta-laboratoriji/cmhpss/publikatsii>

- Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» [Law of Ukraine On comprehensive secondary education] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
- Travellain, Ch., Favaz, D., & Kutsenko, S. (2023). *Zastosuvannia travma-informovanoho pidkhodu do rozrobky molodizhnykh proham. Kerivnytstvo z fasylytatsii [Applying a trauma-informed approach to youth programming. Facilitation guide]*. Making Cents International.
- Antioch University. (2022). *Trauma-Informed Education Certificate*. Antioch University. https://catalog.antioch.edu/preview_program.php?catoid=5&poid=1122&hl
- Bailey, S. (2022). Teacher-Preparation Programs and Trauma-Informed Teaching Practices: Getting Students to CHILL. *Current Issues in Education*, 23 (3). <https://doi.org/10.14507/cie.vol23.iss3.2057>
- Beverly, O. (2022). *Towards a common definition of micro-credentials*. Unesdoc Digital Library. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381668>
- Brown, E. C., Freedle, A., Hurless, N. L., Miller, R. D., Martin, C., & Paul, Z. A. (2022). Preparing Teacher Candidates for Trauma-Informed Practices. *Urban Education*, 57 (4), 662-685. <https://doi.org/10.1177/0042085920974084>
- Costello, E. J., Erkanli, A., Fairbank, J. A., & Angold, A. (2002). The prevalence of potentially traumatic events in childhood and adolescence. *Journal of traumatic stress*, 15 (2), 99–112. <https://doi.org/10.1023/A:1014851823163>
- Hiram College (2023). *Trauma-Informed Education Certificate*. Hiram College. <https://catalog.hiram.edu/graduate/academic-programs/trauma-informed-education-certificate/#newitemtext>
- Mousa Thabet, A., Karim, K., & Vostanis, P. (2006). Trauma exposure in pre-school children in a war zone. *The British Journal of Psychiatry*, 188 (2), 154-158. <https://doi.org/10.1192/bjp.188.2.154>
- National University (2023). *Education Specialist (EdS) in Leadership in Trauma-Informed Educational Practices*. National University. <https://www.nu.edu/programs/education-specialist/education-specialist-eds-in-trauma-informed-educational-practices/#rfi>
- North Central College (2022). *Trauma Informed Educational Practices for Children and Adolescents Certificate*. North Central College. http://catalog.noctrl.edu/preview_program.php?catoid=23&poid=3602&returnto=2192
- Queensland University of Technology (2023). *Graduate Certificate in Education (Trauma-Aware Education)*. Queensland University of Technology. <https://www.qut.edu.au/courses/graduate-certificate-in-education-trauma-aware-education>
- Reddig, N. & VanLone, J. (2022) Pre-Service Teacher Preparation in Trauma-Informed Pedagogy: A Review of State Competencies. *Leadership and Policy in Schools*, <https://doi.org/10.1080/15700763.2022.2066547>
- Silva, R. R., Alpert, M., Munoz, D. M., Singh, S., Matzner, F., & Dummit, S. (2000). Stress and vulnerability to posttraumatic stress disorder in children and adolescents. *The American Journal of Psychiatry*, 157 (8), 1229–1235. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.8.1229>
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. (2023). *Understanding Child Trauma*. SAMHSA. <https://www.samhsa.gov/child-trauma/understanding-child-trauma#:~:text=More%20than%20two%20thirds%20of,Community%20or%20school%20violence>
- University of Alberta. (2023). *Trauma-Sensitive Practice*. University of Alberta. <https://www.ualberta.ca/education/professional-learning/graduate-certificate-in-educational-studies/trauma-sensitive-practice/courses.html>
- University of Wisconsin-Whitewater (2023). *Trauma Informed Educational Practice*. University of Wisconsin-Whitewater. <https://www.uww.edu/online/certificates/trauma-informed-educational-practice#certificate-overview>

Стаття надійшла до редакції 31.10.2023

Прийнято до друку 30.11.2023

TENDENCJE KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI W ZAKRESIE WDRAŻANIA EDUKACJI INFORMOWANEJ DOTYCZĄCO URAZU: DOŚWIADCZENIA KRAJÓW ROZWINIĘTYCH

Tetiana Holovatenko, doktor filozofii, profesor nadzwyczajny w Katedrze Języków Obcych i Metod Ich Nauczania, Wydział Edukacji Pedagogicznej, Uniwersytet Borysa Grinczenki w Kijowie, bul. I. Shamo, 18/2, 02154 Kijów, Ukraina, t.holovatenko@kubg.edu.ua

Artykuł poświęcony jest badaniu komparatywnemu specyfiki szkolenia nauczycieli w zakresie wdrażania metody opartej na traumie. Istotność tematu wynika ze sprzeczności między społecznym zapotrzebowaniem na szkolenie przyszłych nauczycieli do pracy z dziećmi, które doświadczyły traumy, oraz rozwojem takich programów przez ukraińskie instytucje szkolnictwa wyższego. Analiza wcześniejszych badań pokazuje, że kwestia przygotowania nauczycieli do realizacji zadań podejścia opartego na traumie była rozważana w kontekście badań jakościowych i ilościowych przez zagranicznych naukowców, ale nie ma analizy struktur programów szkolenia zawodowego dla przyszłych nauczycieli. W związku z tym autor ma na celu zidentyfikowanie trendów w takim szkoleniu w oparciu o analizę programów szkolenia nauczycieli i nakreślenie sposobów wdrażania obiecujących praktyk w Ukrainie. W proponowanym artykule wyniki uzyskano przy użyciu metodologii jakościowych badań porównawczych. Dane badawcze uzyskano poprzez analizę stron internetowych instytucji szkolnictwa wyższego i programów edukacyjnych mających na celu szkolenie nauczycieli w zakresie wdrażania podejścia opartego na traumie. Wyniki badania są uporządkowane na poziomie organizacyjnym i merytorycznym. Na poziomie organizacyjnym autor identyfikuje tendencję do zapewniania mikrokwalfikacji i organizacji kształcenia na odległość. Na poziomie treści autor identyfikuje tendencję do przygotowywania programów dla szerokiego grona specjalistów i zintegrowanego nauczania kursów, które są powiązane tematem podejścia opartego na traumie. Wśród perspektyw wdrożenia badanych doświadczeń zagranicznych autor wskazuje na rozwój zarówno poszczególnych modułów, jak i indywidualnych programów szkolenia nauczycieli w zakresie wdrażania podejścia opartego na traumie.

Słowa kluczowe: badania porównawcze, edukacja informowana o traumie, programy edukacyjne, szkolenie nauczycieli, trend.

TRENDS OF TEACHER TRAINING TO THE IMPLEMENTATION OF TRAUMA-INFORMED EDUCATION: EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES

Tetiana Holovatenko, PhD in Education, Associate Professor of the Foreign Languages and Methodologies Department, Faculty of Pedagogical Education, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 I. Shamo Blvd, 02154, Kyiv, Ukraine, t.holovatenko@kubg.edu.ua

The article is a comparative education study of the peculiarities of teacher training for implementing a trauma-informed approach. The relevance of the topic is stipulated by the contradiction between the social demand for training future teachers to work with children who have experienced trauma and the development of such programmes by Ukrainian higher education institutions. The analysis of previous studies shows that the issue of preparing teachers to implement the tasks of a trauma-informed approach has been considered in the context of qualitative and quantitative research by foreign scholars. However, there is no analysis of the structures of professional training curricula for future teachers. Given this, the author aims to identify trends in such training based on the analysis of teacher training programmes and outline ways to implement promising practices in Ukraine. In the article, the results are obtained using the qualitative comparative research methodology. The research data was obtained by analysing the websites of higher education institutions and educational curricula aimed at preparing teachers to implement a trauma-informed approach. The results of the study are structured at the organisational and content levels. At the organisational level, the author identifies a trend towards micro-qualifications and distance

learning. At the content level, the author identifies a trend towards the development of programmes for a wide range of specialists and developing integrated training courses centred around the trauma-informed approach. Among the prospects for the implementation of the studied foreign experience, the author identifies the development of both individual modules and individual teacher training programmes for the implementation of the trauma-informed approach.

Keywords: *comparative studies, educational programs, teacher training, trauma-informed education, trend.*